

The Third Way: The Renewal of Social Democracy
Anthony Giddens

1998, Cambridge: Polity Press, 166 sayfa.

Yaşayan en önemli toplumbilimcilerden biri olan Anthony Giddens, sosyal teori üzerine yaptığı çalışmalarla, özellikle de yapı-eylem ikiliğini aşmak için geliştirdiği yapılanma teorisiyle tanınmaktadır. Son yıllarda çalışmalarını daha çok siyaset sosyolojisi alanında yoğunlaştıran Giddens'ın "Üçüncü Yol" adlı en son kitabı aslında 1994'de yayınlanan *Beyond Left and Right* (Sol'un ve Sağ'ın Ötesinde) çalışmasının bir nevi özeti olup, sosyal demokrasinin yenilenmesiyle ilgili olarak yazarın teorik düşüncelerini ve çeşitli politika önerilerini içermektedir. Kitap, beş ana bölümden oluşmaktadır. Giddens önsözde sosyal demokrasinin hem ideolojik hem de pratik düzlemde varlığını koruyup, gelişebileceğine olan inancını vurgulamaktadır. Ancak, bunun temel şartı olarak sosyal demokratların mevcut düşüncelerinde köklü değişiklikler yapmalarının gerekli olduğunu da belirtmektedir.

Sosyal demokrasinin geleneksel iktisadi programının gözden düştüğünü ifade eden yazar, kitabın başlarında sosyalizmin ve komünizmin bir otopsisini yapmaktadır. Sosyalizmin iktisat teorisinin, kapitalizmin yenilik yapabilme ve verimliliği artırma gücünü görmediğini ve piyasanın alıcılarla satıcılar arasında mübadeleyi mümkün kılan bilgi sağlayıcı işlevini ihmal ettiğini Giddens iddia etmektedir (s.5). Öte yandan, sosyalizm ve komünizmin ölmekle beraber, iyi bir hayat için gerekli

olan eşitlik ve sosyal adalet gibi bazı değerler ve idealler taşıdığına dikkat çeken Giddens, bunlardan vazgeçilemeyeceğini de belirtmektedir.

Kitabın ilk bölümünde, Giddens'in ifadesiyle klasik sosyal demokrasi (Eski Sol) ile yeni liberal (Yeni Sağ) düşüncelerin bir karşılaştırılması sunulmaktadır. Burada klasik sosyal demokrasi kadar yeni liberal anlayışın da eksiklikleri olduğuna değinilmektedir. Yeni liberalizmin en önemli zaafı "piyasa fundamentalizmi" ve muhafazakarlık gibi birbiriyle çelişen iki düşünceye dayanmasıdır. Çünkü, yeni liberalizmin bireyseliği ve piyasa anlayışı, toplulukların sosyal temellerini tahrip etmekte, gelenekleri ortadan kaldırmaktadır. Giddens, "kapitalizmin alternatifinin olmadığı bir dünyada", klasik sosyal demokrasinin durumunu tartışmaya açmaktadır (s.24). Kapitalizmin ne derece ve hangi biçimlerde düzenlemeye tabi tutulacağı temel sorundur. Üçüncü Yol karma ekonomiden yana olmakla beraber bu eski karma ekonomiden farklıdır. Eski karma ekonomide özel ve kamu kesimleri yan yana bulunmakla beraber sanayinin önemli sektörleri devlet mülkiyetindeydi. Yani, piyasa hükümete denetimindeydi. Yeni karma ekonomi ise, kamu ve özel sektörler arasındaki sinerjiden yararlanmayı ve piyasa dinamiklerinden yararlanırken kamu çıkarlarını ihmal etmemeyi amaçlamalıdır.

Giddens, Üçüncü Yol'un örtülü yeni liberalizm olduğu yönündeki eleştirileri şiddetle reddetmektedir. Ona göre, Üçüncü Yol son 20-30 yılda köklü bir şekilde değişen dünyaya, sosyal demokrasinin nasıl adapte olabileceğinin politikasını dile getirmektedir. Dünyada ortaya çıkan değişiklikleri yazar, küreselleşme, bireysellik, politik ajan ve çevre sorunları başlıkları altında incelemektedir. Küreselleşmenin yadsınamayacak bir gerçek olduğunu dile getiren Giddens, ekonomilerin birbirlerine bağımlı hale geldiğini, ulus-devletin kalıcı olmakla beraber biçim değiştirdiğini, hükümet kavramı yerine yönetişimin öne çıktığını belirtmektedir. Sosyal demokrasinin siyasi yelpazedeki konumunun sosyal adaletçi olmasından dolayı geleneksel olarak merkez solda olduğunu belirten yazar, "hayat politikası" olarak adlandırdığı aile, tüketici hakları ve çevre sorunları gibi alanlarda ortaya çıkan sorunların radikal çözümler gerektirdiğini, bu yüzden merkez sol yerine "radikal merkez" kavramının yenilenmiş sosyal demokrasiye daha uygun olduğunu savunmaktadır. Politika siyasi partilerle siyasetçilerle özdeşleşmiş olmakla beraber, toplumda tek bir sorunu veya konuyu odak alan gruplara doğru kaymaktadır. Örneğin, çevre sorunlarına ilk dikkati çeken siyasi partiler değil, çevreci gruplar olmuştur. Giddens bu grupların önemli olmakla beraber, ulusal hükümetlerin siyasetteki konumlarını kökten etkileyemeyeceği belirtmektedir. Yapılması gereken, hükümetler ve şirketlerle bu gruplar arasında işbirliğini gerçekleştirmek ve arttırmaktır.

Giddens'in Üçüncü Yol'u sosyal adalete önem vermektedir ama "sorumluluk içermeyen temel haklardan" yana olan klasik sosyal demokrasiden farklı olarak "sorumluluk yoksa, hakta yok" esasına dayanmaktadır. Benzer şekilde, her türlü otoritenin demokratik katılımcı temelde olması gerekmektedir (s.66). Giddens, modern Batı toplumlarını "gelenek ötesi" olarak nitelendirmekte ve bu toplumlarda

yaşayanların “felsefi muhafazakarca” tutum takınmaları gerektiğini ifade etmektedir. Buradaki muhafazakarlık, sosyal değişme karşısında pragmatik bir tutumu belirtmektedir. Örneğin, Üçüncü Yol’un aile politikasının temel amacı aileyi korumaktır ama bu “gerici”, “tutucu” bir yaklaşımla geleneksel aileyi yeniden canlandırma anlamına gelmemektedir (s.68). Ona göre, insanlar evlenmeden de mutlu aileler kurabilirler. Eşitlik, özerklik ve karşılıklı saygı esaslarına dayalı “demokratik” bir aile yapısı oluşturulabilir.

Günümüzde demokrasiye olan talep, sadece liberal kurumların diğerlerine olan üstünlüğünden değil, bireysel otonomi talebinden ve aktif vatandaşlıktan kaynaklanmaktadır. Demokrasinin krizinin temel nedeni, yeteri kadar “demokratik olmamasıdır” (s.71). Başka bir ifadeyle “demokrasinin demokratikleştirilmesi” gerekmektedir. Normal seçim ve oy verme sürecine ilave olarak, yerel konularla ilgili doğrudan demokrasi ve önemli konularda elektronik referandum gibi uygulamaların yurttaşların aktif katılımını sağlayarak, demokrasinin demokratikleşmesine katkı sağlayacağını da yazar savunmaktadır. Ayrıca, hükümetlerin, şirketler kadar değişen dünyaya adapte olamadığından yakınan Giddens, hükümetlerin de şirketlerin geliştirdiği esnek karar verme ve işgören katılımı gibi politikaları uygulamalarının yararlı olacağına inanmaktadır.

Giddens, sosyal refah devletine Yeni Sağ’ın yönelttiği demokratik olmama, bireysel özgürlüğe yeteri kadar yer vermeme, amaçlananın tersi sonuçlar doğurduğu gibi bazı eleştirilerde haklılık payı olduğunu kabul etmektedir (s.110). Ancak bunlar dayanılarak refah devletinin ortadan kaldırılmasını değil, yeniden yapılanmasını savunmaktadır. Burada bireyi riske karşı güvence altına almayı hedefleyen negatif refah anlayışına dayalı Refah devleti yerine aktif olarak risk alan, risk almanın enerjisinden hem kendisini hem de toplumu faydalandıran pozitif refaha dayalı “Sosyal Yatırım” devleti kavramını Giddens ortaya atmaktadır (s.116-7). Refah devleti yerine, “Refah toplumu” öne çıkarılmaktadır. Bu çerçevede Giddens müteşebbisliğin ve gönüllü kuruluşların desteklenmesi sabit emeklilik yaşının kaldırılması gibi sosyal demokrasi için radikal sayılabilecek politikalar önermektedir. Emeklilik fonlarında, sosyal sigorta kurumlarında biriken paraların emeklilik çağına kadar “hapsedilmesini” eleştiren Giddens, insanların bu fonlardaki paralarını diledikleri zamanda, diledikleri biçimde kullanabilmeleri gerektiğini savunmaktadır. Ona göre, yaşlılık, sorumluluğun olmadığı sadece hakların olduğu bir hayat evresi olarak görülmemelidir.

Anthony Giddens’in Üçüncü Yol yaklaşımının ne oranda orjinal bir üçüncü yol olduğu kitapta pek belli değildir. Bundan öncede çeşitli üçüncü yol denemeleri olmuş (örneğin Yugoslavya’daki Tito dönemi) ancak bunlar başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Giddens, Üçüncü Yol’un piyasa sosyalizmi veya sosyal liberalizm olmadığını vurgulamaktadır ama kitabın esas olarak Yeni Sağ’ın, Eski Sol’a yönelttiği eleştirileri bir dereceye kadar benimsediğini görmekteyiz. Giddens’in sabit bir emeklilik yaşına karşı çıkması ne Eski, ne de Yeni Sol’un kolaylıkla benimseyebile-

ceği bir tavidir. Klasik sosyal demokrasiden farklı olarak, Üçüncü Yol, tedrici bir şekilde kapitalizmin aşılacağı düşüncesini terk etmiştir. Üçüncü Yol'u diğer Yollardan ayıran en önemli özelliği, çevre sorunları gibi daha önce nispeten marjinal kalmış konuları ön plana çıkarmasıdır.

İngiltere'de iktidarda olan İşçi Partisi'nin lideri Tony Blair'in "Yeni Sol" adı altında uygulamaya çalıştığı politikalar, Blair'in danışmanlığını da yapan Anthony Giddens'in Üçüncü Yol anlayışından esinlenmiştir. Entellektüel bir başıbozukluk yaşayan Türk sosyal demokratlarının bir kısmının Blair'e sıcak baktığı bilinmektedir. Ancak, Türkiye'de sosyal demokrasinin yerel inisiyatifler yerine merkeze dayalı olması, ekonomide kamu mülkiyetine büyük önem vermesi ve genel olarak Türk Sol'unun tutuculuğu, Yeni Sol'un Türkiye'de sol kesim arasında benimsenebileceği konusunda olumsuz bir izlenim uyandırmaktadır. Ayrıca, Yeni Sol anlayışın gelişmiş ülkeler için bir model olsa bile, Türkiye gibi temel iktisadi ve siyasi sorunlarını çözememiş bir ülke için ne derece uygulanabilir olduğu tartışmalıdır.

Engin Yıldırım